

CENTRUM BADANIA OPINII SPOŁECZNEJ

SEKRETARIAT
OŚRODEK INFORMACJI

629 - 35 - 69, 628 - 37 - 04
693 - 46 - 92, 625 - 76 - 23

UL. ŻURAWIA 4A, SKR. PT.24
00 - 503 W A R S Z A W A
TELEFAX 629 - 40 - 89

INTERNET

<http://www.cbos.pl>

E-mail: sekretariat@cbos.pl

BS/84/2005

TOŻSAMOŚĆ NARODOWA POLAKÓW ORAZ POSTRZEGANIE MNIJSZOŚCI NARODOWYCH I ETNICZNYCH W POLSCE

KOMUNIKAT Z BADAŃ

WARSZAWA, MAJ 2005

PRZEDRUK MATERIAŁÓW CBOS W CAŁOŚCI LUB W CZĘŚCI ORAZ WYKORZYSTANIE DANYCH EMPIRYCZNYCH
JEST DOZWOLONE WYŁĄCZNIE Z PODANIEM ŹRÓDŁA

Znak jakości przyznany CBOS przez Organizację Firm Badania Opinii i Rynku
22 października 2004 roku

- Zdaniem większości ankietowanych (69%), aby uznać kogoś za Polaka, konieczne jest, żeby on sam czuł się Polakiem. Drugim co do ważności kryterium polskości jest posiadanie polskiego obywatelstwa (34%).
- Prawie trzy czwarte badanych (71%) uważa, że możliwe jest, aby ktoś miał dwie ojczyzny, czuł się związany z dwoma krajami. Przeciwnego zdania jest co piąty Polak (20%).
- Ponad jedna czwarta respondentów (27%) zna kogoś należącego do mniejszości narodowej lub etnicznej. Nieliczni (2%) deklarują, że sami do takich należą. Odpowiada to wynikom ostatniego spisu powszechnego, w którym 1,23% ludności naszego kraju zadeklarowało przynależność do narodowości innej niż polska.
- Najbardziej znane - najczęściej wymieniane przez Polaków - mniejszości narodowe lub etniczne w Polsce to Niemcy (54%), Ukraińcy (42%), Romowie (41%), Żydzi (31%), Rosjanie (19%) i Białorusini (17%). Polacy potrafili wymienić przeciętnie trzy mniejszości narodowe lub etniczne (2,8).
- Polacy stosunkowo chętnie przyznają mniejszościom narodowym lub etnicznym prawo do nauki ich języków w szkołach, a nawet uczenia się w tych językach, jednak są raczej przeciwni używaniu języków mniejszości w sytuacjach oficjalnych - w urzędach czy na tablicach z nazwami miejscowości, nawet jeśli miałyby być umieszczane obok tablic z nazwami polskimi.

Przepisy przyjętej na początku tego roku *Ustawy o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o języku regionalnym* weszły w życie 1 maja¹. Problematyka poruszana w tej ustawie nie jest zapewne w Polsce zbyt powszechnie znana. Ponadto dotyczy niewielkiego odsetka społeczeństwa - z ostatniego spisu powszechnego wynika bowiem, że osoby deklarujące przynależność do narodowości innej niż polska stanowią nieco ponad 1% mieszkańców naszego kraju². W kwietniowym badaniu³ 2% respondentów zadeklarowało przynależność do jednej z mniejszości narodowych lub etnicznych, co w przybliżeniu odpowiada wynikom spisu.

Problem, który obecnie w Polsce dotyczy tak niewielkiego odsetka ludności (przede wszystkim z powodu hitlerowskiej eksterminacji Żydów i Cyganów, akcji wysiedleńczych oraz przesunięcia polskich granic w rezultacie II wojny światowej, a także w wyniku prowadzonej przez władze PRL polityki narodowościowej), przez co może się wydawać marginalny, w niektórych krajach Europy jest bardzo poważny, a w skrajnych przypadkach prowadzi nawet do konfliktów zbrojnych i rozpadów państw⁴. Jednocześnie to właśnie kraje europejskie podjęły trud uregulowania sytuacji prawnej mniejszości narodowych i etnicznych, próbując zażegnać konflikty na tle narodowościowym⁵. Również w polskim prawie sytuacja ta wymagała unormowania, mimo niewielkiej (w skali kraju) liczebności przedstawicieli mniejszości, ponieważ i u nas niejednokrotnie dochodziło do konfliktu interesów - mających swe źródła w historycznych uprzedzeniach czy też wynikających z obecnych postaw Polaków i przedstawicieli mniejszości.

¹ *Ustawa z dnia 6 stycznia 2005 r. o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o języku regionalnym*, Dz. U. z 2005 roku, nr 17, poz. 141.

² W przypadku kolejnych 2% nie udało się ustalić przynależności narodowej ze względu na niepełne odpowiedzi. Por. *Raport z wyników Narodowego Spisu Powszechnego Ludności i Mieszkań 2002* - www.stat.gov.pl

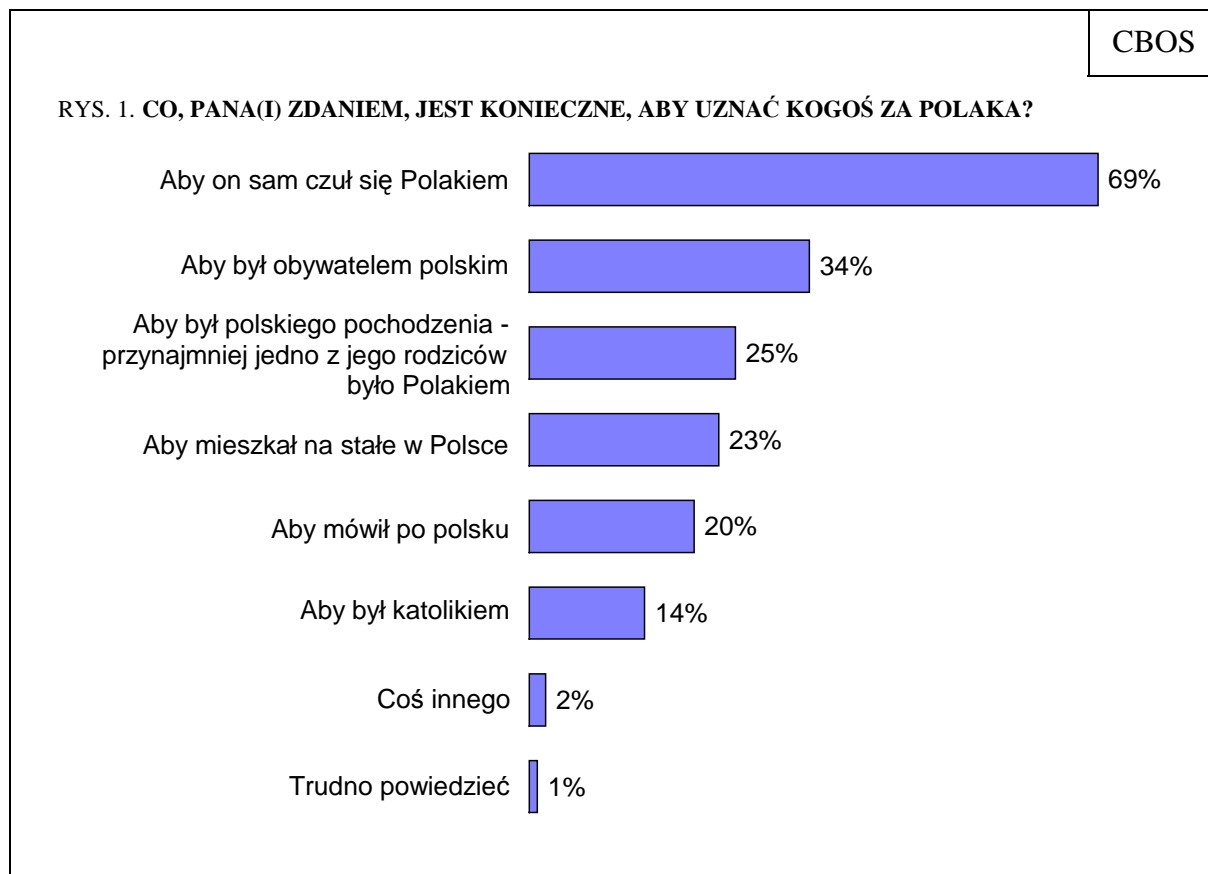
³ Badanie „Aktualne problemy i wydarzenia” (179) przeprowadzono w dniach 1-2 i 9-10 kwietnia 2005 roku na liczącej 1100 osób reprezentatywnej próbie losowej dorosłych mieszkańców Polski.

⁴ „[...] około 15-16% mieszkańców Europy, czyli niemal co szósty mieszkaniec kontynentu, nie identyfikuje się z zamieszkałą w danym państwie większością narodową, etniczną lub też językową (kulturową)” – S. Łodziński, *Ochrona praw osób należących do mniejszości narodowych i etnicznych*, Biuro Studiów i Ekspertyz Kancelarii Sejmu RP, Warszawa 2002, s. 1. Raport poświęcony jest opisowi sytuacji faktycznej i prawnej mniejszości narodowych w różnych krajach Europy oraz przede wszystkim przedstawieniu międzynarodowych aktów prawnych regulujących tę sytuację.

⁵ S. Łodziński, *op. cit.*, s.2.

POCZUCIE TOŻSAMOŚCI NARODOWEJ POLAKÓW

Nie sposób mówić o mniejszościach narodowych czy etnicznych, nie zadawamy pytania o wyznaczniki świadomości narodowej. W przeprowadzonym badaniu zapytaliśmy więc, jakie cechy Polacy uważają za decydujące o przynależności do narodu polskiego, prosząc o wybranie z podanej listy dwóch najważniejszych kryteriów.

Procenty nie sumują się do 100, ponieważ badani mogli wybrać dwie cechy

Badani na ogół nie mieli problemów z określeniem tego, co decyduje o polskości - jedynie nieliczni nie potrafili wskazać żadnej odpowiedzi.

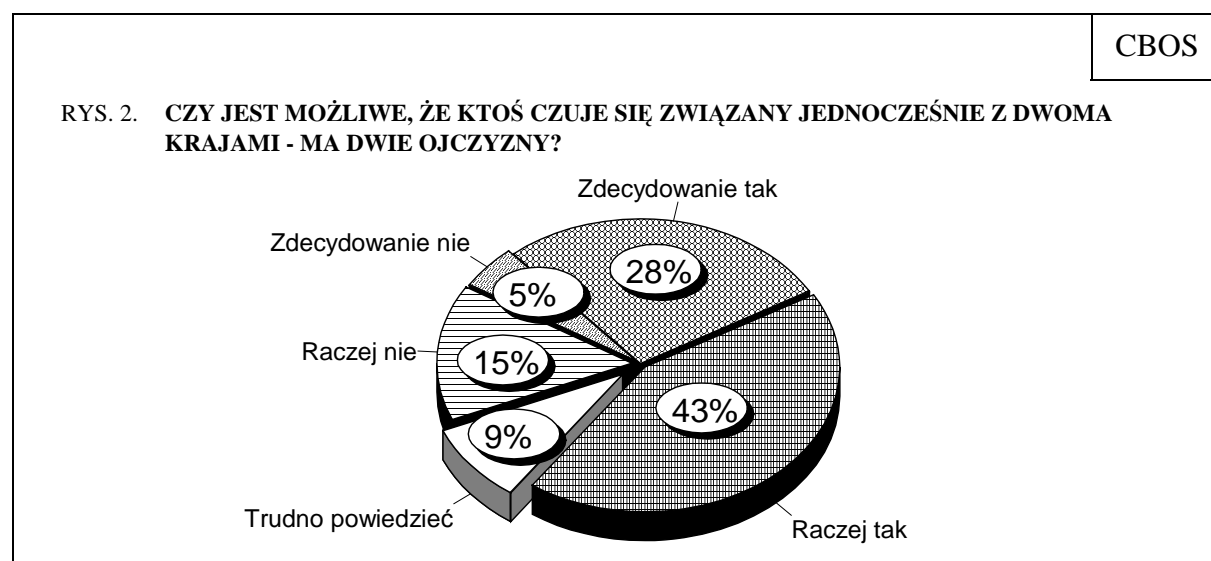
Zdaniem większości respondentów (69%) jednym z najważniejszych kryteriów decydujących o przynależności do narodu polskiego, jest świadomość tego - jeśli ktoś czuje się Polakiem, to jest Polakiem. Kolejne ważne, choć wymieniane zdecydowanie rzadziej wyznaczniki polskości to polskie obywatelstwo oraz pochodzenie. Jedna trzecia badanych (34%) wskazuje, że aby być uznanym za Polaka, należy mieć polskie obywatelstwo, jedna czwarta zaś (25%) uważa, że rozstrzygające jest polskie pochodzenie - co najmniej jedno z rodziców powinno być Polakiem.

Prawie co czwarty ankietowany (23%) jest zdania, że kryterium decydującym o polskości jest stałe zamieszkiwanie w Polsce, a co piąty (20%) uważa, że konieczne jest mówienie po polsku - język polski jako wyznacznik polskości zajmuje pod względem częstości wskazań dość odległą pozycję. Co siódmy badany (14%) za najważniejszą cechę polskości uważa katolicyzm. Zwolennikami związku narodowości z religią i wyznaniem są przede wszystkim osoby najbardziej zaangażowane religijnie: aż 35% deklarujących udział w praktykach religijnych kilka razy w tygodniu uważa, że warunkiem uznania za Polaka jest katolicyzm - dla tej grupy badanych stanowi to drugą co do ważności cechę. Natomiast im rzadszy deklarowany udział w praktykach religijnych oraz im wyższe wykształcenie badanych, tym rzadziej postrzegany jest związek między polskością a katolicyzmem. Wraz ze wzrostem wykształcenia rośnie odsetek wskazań na poczucie polskości jako jej wyznacznik, maleje zaś rola miejsca stałego zamieszkania w Polsce. Na powiązanie polskości z katolicyzmem oraz poczucie przynależności narodowej jako podstawowe warunki bycia Polakiem mają również wpływ deklarowane poglądy polityczne (zob. tabele aneksowe).

DWIE OJCZYZNY

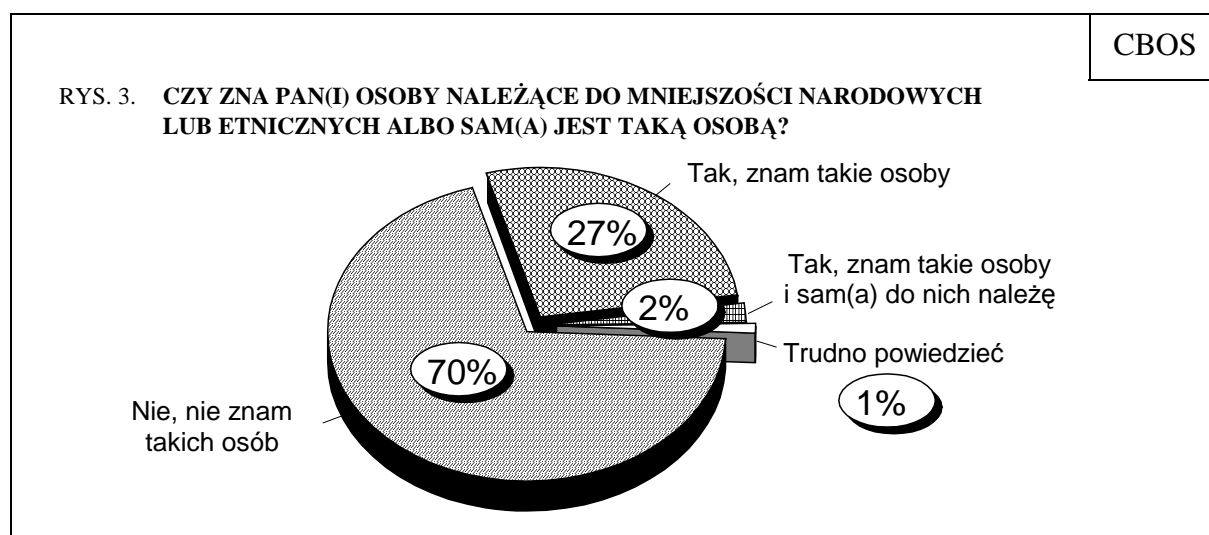
Polacy w większości twierdzą, że można się czuć związanym nie tylko z jednym krajem. Prawie trzy czwarte (71%) uważa, że można mieć dwie ojczyzny, w tym 28% zdecydowanie się z tym zgadza. Przeciwnego zdania jest jedna piąta badanych (20%).

Być może wysoki odsetek osób akceptujących związaną się z dwoma krajami ma swoje źródło w długiej tradycji polskiej emigracji.

Przekonanie, że można czuć się związanym z dwoma krajami, bliższe jest mieszkańcom większych miejscowości oraz respondentom dobrze oceniającym swoją sytuację materialną. Odsetek osób zgadzających się z tym poglądem zdecydowanie rośnie również wraz z poziomem wykształcenia - wśród badanych z wykształceniem podstawowym zaledwie połowa (51%) uważa, że można mieć dwie ojczyzny, podczas gdy wśród mających wyższe wykształcenie przekonanie takie jest prawie powszechne (87%). Więcej przeciwników idei związków z dwoma krajami jest wśród osób o przekonaniach prawicowych (21%) niż lewicowych (13%).

Jak wynika z naszego sondażu, osoby należące do mniejszości narodowych bądź etnicznych stanowią 2% społeczeństwa. Ponad jedna czwarta mieszkańców naszego kraju (27%) deklaruje, że zna kogoś, kto należy do mniejszości.

Deklaracje dotyczące znajomości osób należących do mniejszości narodowych lub etnicznych bądź własnej do nich przynależności najczęstsze są wśród mieszkańców wielkich miast; liczba takich wskazań zwiększa się również wraz ze wzrostem poziomu wykształcenia badanych (zob. tabele aneksowe).

Osoby znające przedstawicieli mniejszości narodowych lub etnicznych albo same do nich należące wyraźnie częściej przyznają, iż możliwe jest, że ktoś czuje się związany jednocześnie z dwoma krajami.

Tabela 1

Czy jest możliwe, że ktoś czuje się związany jednocześnie z dwoma krajami - ma dwie ojczyzny?	Ogół badanych	Osoby znające kogoś należącego do mniejszości bądź same do nich należące (N = 316)
	w procentach	
Zdecydowanie tak	28	38
Raczej tak	43	40
Raczej nie	15	12
Zdecydowanie nie	5	3
Trudno powiedzieć	9	7

Badanych zapytaliśmy również, czy osoby decydujące się na stały pobyt poza krajem swego pochodzenia, powinny jak najszybciej przyjąć kulturę i język nowego kraju zamieszkania jako własne. Pytanie to zadaliśmy w dwóch wersjach - dotyczącej cudzoziemców mieszkających na stałe w Polsce i Polaków mieszkających na stałe za granicą.

Tabela 2

Proszę powiedzieć, czy zgadza się Pan(i) czy też nie zgadza z następującymi stwierdzeniami:	Zdecydowanie się zgadzam	Raczej się zgadzam	Raczej się nie zgadzam	Zdecydowanie się nie zgadzam	Trudno powiedzieć
	w procentach				
- osoby mieszkające na stałe w Polsce, które nie są Polakami, powinny jak najszybciej przyjąć polską kulturę i język jako własne	14	32	32	10	12
- Polacy mieszkający na stałe w innych krajach niż Polska powinni jak najszybciej przyjąć kulturę i język tych krajów jako własne	8	24	35	18	15

Jak widać, opinie na ten temat są podzielone. Prawie połowa badanych (46%) zgadza się z poglądem, że osoby niebędące Polakami, ale mieszkające na stałe w Polsce, powinny jak najszybciej przyjąć polską kulturę i język jako własne, niemal taka sama liczebnie grupa (42%) jest przeciwnego zdania.

W odpowiedziach dotyczących Polaków mieszkających na stałe za granicą proporcje się zmieniają - jedna trzecia ankietowanych (32%) uważa, że powinni oni jak najszybciej przyjąć kulturę i język kraju zamieszkania jako własne, natomiast ponad połowa (53%) nie zgadza się z tym poglądem.

Sprzeciw wobec przymusu asymilacji - czy to Polaków mieszkających za granicą czy cudzoziemców decydujących się zamieszkać w Polsce - zdecydowanie częściej wyrażają osoby lepiej wykształcone, mieszkające w dużych miastach, dobrze oceniające swoje warunki

materialne. Wśród respondentów słabiej wykształconych, starszych oraz mieszkańców wsi wzrasta odsetek tych, którzy nie potrafią się ustosunkować do tej kwestii; ponadto w wymienionych grupach nieco częściej niż przeciętnie można spotkać opinię, że powinno się jak najszybciej przyjmować język i kulturę miejsca zamieszkania.

Zazwyczaj osoby przeciwne polonizacji cudzoziemców mieszkających na stałe w Polsce są również przeciwnikami przymusowej asymilacji Polaków przebywających na stałe za granicą. Niemal jedna trzecia badanych uważających, że cudzoziemcy mieszkający w Polsce powinni się asymilować, jest jednak przeciwna przyjmowaniu przez Polaków mieszkających na stałe za granicą kultury i języka kraju zamieszkania.

Tabela 3

Proszę powiedzieć, czy zgadza się Pan(i) czy też nie zgadza ze stwierdzeniem, że Polacy mieszkający na stałe w innych krajach niż Polska powinni jak najszybciej przyjąć kulturę i język tych krajów jako własne?	Czy zgadza się Pan(i) czy też nie zgadza ze stwierdzeniem, że osoby mieszkające na stałe w Polsce, które nie są Polakami, powinny jak najszybciej przyjąć polską kulturę i język jako własne?	
	Tak, zgadzam się	Nie, nie zgadzam się
	w procentach	
Tak, zgadzam się	58	9
Nie, nie zgadzam się	31	87
Trudno powiedzieć	11	4

Na opinie w tej sprawie ma także wpływ znajomość osób należących do mniejszości narodowych. Ci, którzy znają takie osoby, są na ogół bardziej negatywnie nastawieni do powinności przyjmowania polskiej kultury i języka przez ludność narodowości niepolskiej.

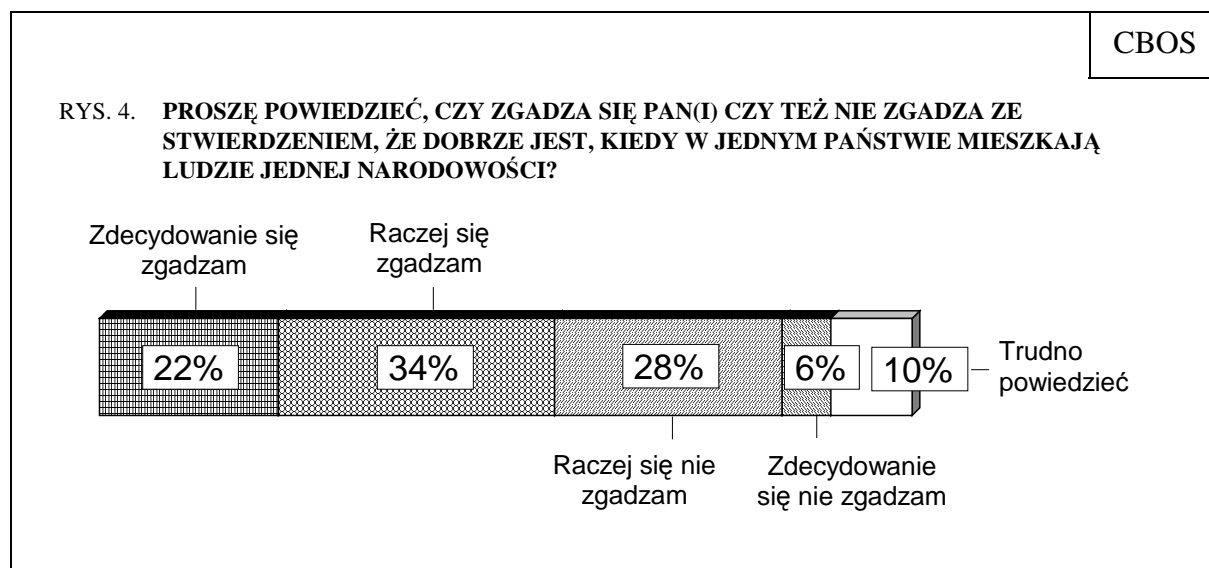
Tabela 4

Proszę powiedzieć, czy zgadza się Pan(i) czy też nie zgadza z następującymi stwierdzeniami:	Ogół badanych			Osoby znające kogoś należącego do mniejszości lub same do nich należące (N = 316)		
	Zgadzam się	Nie zgadzam się	Trudno powiedzieć	Zgadzam się	Nie zgadzam się	Trudno powiedzieć
	w procentach					
- osoby mieszkające na stałe w Polsce, które nie są Polakami, powinny jak najszybciej przyjąć polską kulturę i język jako własne	46 (14)*	42 (10)	12	42 (13)	51 (13)	8
- Polacy mieszkający na stałe w innych krajach niż Polska powinni jak najszybciej przyjąć kulturę i język tych krajów jako własne	32 (8)	53 (18)	15	32 (9)	54 (22)	14

* W nawiasach podano odpowiedzi skrajne „zdecydowanie się zgadzam” lub „zdecydowanie się nie zgadzam”

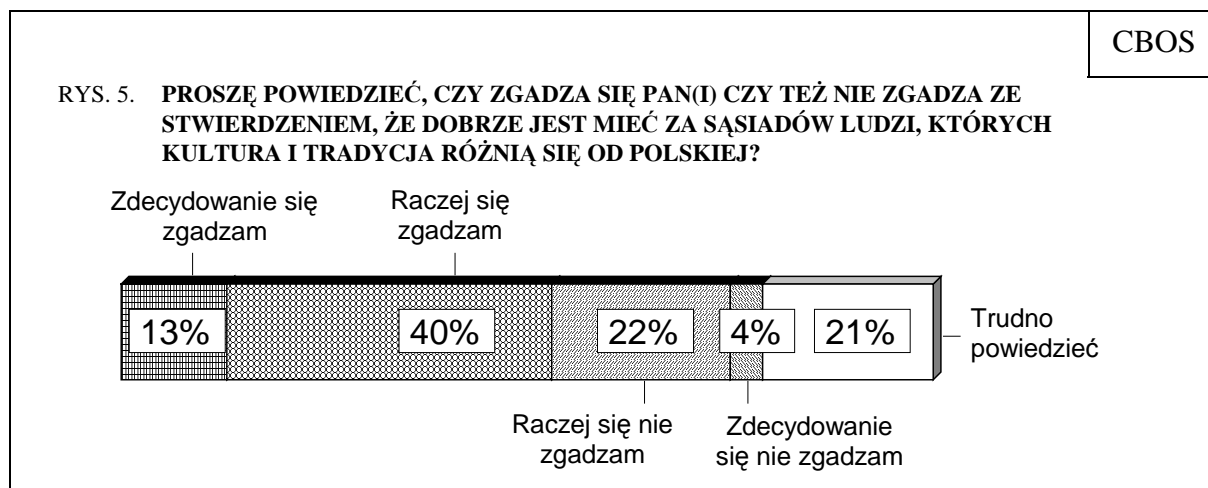
Znajomość osób należących do mniejszości narodowych lub etnicznych nie wpływa natomiast w żadnym stopniu na stosunek do przyjmowania obcych języków i kultur przez Polaków mieszkających na stałe poza granicami kraju.

Interesowało nas również, co Polacy sądzą o jednolitym składzie narodowościowym państw. Ponad połowa (56%) zgadza się ze stwierdzeniem, że dobrze jest, kiedy w jednym kraju mieszkają ludzie jednej narodowości. Przeciwnicy tego poglądu stanowią jedną trzecią ogółu badanych (34%).

Im badani są starsi oraz słabiej wykształceni (te czynniki są ze sobą powiązane), tym większy jest wśród nich odsetek zwolenników państwa jednolitego narodowościowo. Z kolei wśród osób młodszych i mających wyższe wykształcenie rośnie liczba jego przeciwników (zob. tabele aneksowe).

Pytaliśmy również, czy ankietowani zgadzają się ze stwierdzeniem, że dobrze jest mieć sąsiadów, których tradycja i kultura różnią się od polskiej.

Ponad połowa badanych (53%) nie miałaby nic przeciwko sąsiadom o kulturze i tradycji innej niż polska, natomiast jedna czwarta (26%) uważa, że takie sąsiedztwo nie jest korzystne. Duża liczba osób (21%) nie potrafiła zająć stanowiska w tej kwestii.

Na opinie o sąsiedowaniu z ludźmi o odmiennej kulturze i tradycji znaczący wpływ mają poglądy polityczne. O ile wśród zwolenników lewicy niemal dwie trzecie (65%) sądzi, że dobrze jest mieć sąsiadów z innego kręgu kulturowego, a prawie co czwarty (23%) wyraża przeciwną opinię, o tyle wśród osób deklarujących poglądy prawicowe wskazania wynoszą odpowiednio 54% i 31%.

W przypadku obu analizowanych zagadnień istotne okazało się, czy badani znają kogoś należącego do mniejszości narodowych lub etnicznych. W grupie respondentów należących do mniejszości lub mających takich znajomych odsetki zwolenników różnorodności kultur w jednym kraju i przeciwników państwa narodowego okazały się zdecydowanie wyższe niż wśród ogółu badanych.

Tabela 5

Proszę powiedzieć, czy zgadza się Pan(i), czy też nie zgadza z następującymi stwierdzeniami:	Ogół badanych			Osoby znające kogoś należącego do mniejszości lub same do nich należące (N = 316)		
	Zgadzam się	Nie zgadzam się	Trudno powiedzieć	Zgadzam się	Nie zgadzam się	Trudno powiedzieć
	w procentach					
- dobrze jest, kiedy w jednym państwie mieszkają ludzie jednej narodowości	56 (22)*	34 (6)	10	50 (16)	42 (9)	8
- dobrze jest mieć za sąsiadów ludzi, których kultura i tradycja różnią się od polskiej	53 (13)	26 (4)	21	61 (18)	22 (3)	17

* W nawiasach podano odpowiedzi skrajne „zdecydowanie się zgadzam” lub „zdecydowanie się nie zgadzam”

Odpowiadając na oba powyższe pytania badani w większości zgadzali się ze stwierdzeniami, które mogą wydawać się sprzeczne. Wpływ na tę niejasność ma odmienna w obu przypadkach perspektywa - w pierwszym z nich mówimy o państwie w ogóle, w drugim zaś chodzi o sferę bliższą codziennemu doświadczeniu, a nie należy zapominać, że doświadczenie sąsiedztwa ludzi o odmiennej niż polska kulturze nie jest powszechne.

MNIEJSZOŚCI NARODOWE I ETNICZNE W POLSCE

W obowiązującej od 1 maja ustawie wymieniono dziewięć mniejszości narodowych i cztery etniczne⁶. Duży rozgłos medialny zyskały kontrowersje dotyczące uznania Ślązaków i Kaszubów za mniejszość etniczną (kaszubski otrzymał w ustawie miano i prawa języka regionalnego porównywalne z językami mniejszości)⁷.

Poprosiliśmy badanych o wymienienie znanych im mniejszości narodowych i etnicznych mieszkających w Polsce. Okazało się, że wyliczyli oni znacznie więcej grup, które postrzegają jako mniejszościowe, niż określa to ustawa. Wiedza respondentów była w dużej mierze zgodna z duchem nowego prawa, choć w ich odpowiedziach zapewne znalazły swój wyraz również osobiste doświadczenia oraz obraz świata kreowany przez media. Badani mogli wymienić sześć mniejszości narodowych (sporadycznie zdarzało się, że ktoś podał większą ich liczbę).

Najczęściej wymieniano mniejszość niemiecką (54%). Niemcy, zgodnie z wynikami Narodowego Spisu Powszechnego, w którym 153 tys. osób zadeklarowało przynależność do tej narodowości, są rzeczywiście najliczniejszą mniejszością narodową mieszkającą w Polsce⁸. Po dwie piąte badanych wymieniło wśród mniejszości narodowych i etnicznych Ukraińców (42%, według spisu to trzecia co do wielkości mniejszość narodowa licząca 31 tys. osób) oraz Romów (41%, według spisu - 12,7 tys. osób). Druga co do liczebności według spisu powszechnego mniejszość narodowa to Białorusini, jednak w naszym badaniu wymienił ją tylko co szósty respondent (17%), rzadziej niż mniejszość mniej liczną, ale zapewne bardziej widoczną w mediach i ogólnie bardziej znaną (choćby w postaci

⁶ Patrz: *Ustawa z dnia 6 stycznia 2005 r. o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o języku regionalnym*, Dz. U. nr 17 poz. 141, art. 2, pkt. 2 i 4.

⁷ Zob. np. J. Dziadul, *Rzeczpospolita dziesięciu narodów*, „Polityka”, nr 17/2005.

⁸ Por. *Raport z wyników Narodowego Spisu Powszechnego Ludności i Mieszkań* - www.stat.gov.pl

stereotypu) - Żydów (wymieniło ich 31% badanych, według spisu powszechnego stanowią 1,1 tys. osób). Mniejszość narodową rosyjską i litewską wymieniło odpowiednio 19% i 11% ankietowanych.

Proszę wymienić mieszkające w Polsce mniejszości narodowe lub etniczne - wszystkie, które Pan(i) pamięta		CBOS
Niemcy	54%	
Ukraińcy	42%	
Romowie	41%	
Żydzi	31%	
Rosjanie	19%	
Białorusini	17%	
Litwini	11%	
Ślązacy	7%	
Łemkowie	6%	
Rumuni	6%	
Kaszubi	6%	
Wietnamczycy	5%	
Czesi	5%	
Tatarzy	3%	
Słowacy	2%	
Grecy	2%	
Arabowie	2%	
Afrykanie	1%	
Turcy	1%	
Chińczycy	1%	
Górale	1%	
Ormianie	1%	
Bułgarzy	1%	
Muzułmanie	5%	
Zaprzeczenie istnieniu mniejszości w Polsce bądź idei mniejszości	1%	
Trudno powiedzieć, odpowiedzi nie na temat	13%	

Procenty nie sumują się do 100, ponieważ badani mogli wymienić więcej niż jedną mniejszość

Wszystkie omówione dotąd mniejszości - sześć narodowych i jedna etniczna (Romowie) - znalazły się w ustawie. Pozostałe trzy grupy narodowościowe, którym

ustawodawca przyznał status mniejszości narodowych, to Czesi, Słowacy i Ormianie - w naszym sondażu wymieniło je odpowiednio 5%, 2% i 1% badanych.

Stosunkowo często badani wymieniali Łemków, według ustawy mniejszość etniczną, i Ślązaków (odpowiednio: 6% i 7%). Niemal równie często wymieniano wśród mniejszości Kaszubów i Rumunów (po 6%) oraz Wietnamczyków (5%) - ta ostatnia grupa obecna jest w Polsce od niedawna, jednak, jak widać, znalazła już swoje miejsce w świadomości społecznej.

Część ankietowanych oprócz mniejszości narodowych i etnicznych wymieniła również religijne - aż 5% wyodrębniło mniejszość muzułmańską. Może to dziwić wobec niewielkiej liczby badanych wymieniających Tatarów (3%) czy Arabów (2%) - prawdopodobnie religia jest wyrazistszym składnikiem stereotypu tych grup niż narodowość.

Pozostałe kategorie wymieniło niewielu ankietowanych. Nieliczni (1%) zaprzeczali istnieniu w Polsce jakichkolwiek mniejszości bądź w ogóle idei mniejszości. Co ósmy respondent (13%) nie potrafił wymienić żadnych mniejszości narodowych ani etnicznych.

Badani wyliczali średnio trzy mniejszości (2,8). Liczba wymienianych grup rosła wraz z wielkością miejsca zamieszkania i poziomem wykształcenia ankietowanych (por. tabele aneksowe). Również ci, którzy znają kogoś należącego do mniejszości, bądź sami do nich należą, wymieniali ich zdecydowanie więcej (średnia w tej grupie wyniosła 3,7). Co dziesiąty Polak potrafił wymienić sześć lub więcej mniejszości narodowych lub etnicznych.

Jak już można było zaobserwować, znajomość mniejszości narodowych nie ma wyraźnego związku z ich rzeczywistą liczebnością, np. Ormianie i Żydzi to według spisu powszechnego równe liczebnie grupy narodowościowe, przy czym pierwszą wymieniali nieliczni (1%), podczas gdy druga jest znana prawie jednej trzeciej Polaków.

PRAWA MNIEJSZOŚCI W OPINII POLAKÓW

Interesowało nas także, jakie szczególne prawa powinny, zdaniem Polaków, przysługiwać mniejszościom narodowym i etnicznym mieszkającym na terenie Polski. Zapytaliśmy między innymi o ewentualną naukę języka mniejszości w szkołach oraz o możliwość uczenia się w swoim języku. W tych dwóch przypadkach wyraźna większość ankietowanych (odpowiednio: 82% i 61%) uważa, że przedstawiciele mniejszości narodowych i etnicznych powinni mieć takie możliwości.

Więcej wątpliwości wzbudziło prawo do korzystania z pomocy finansowej państwa na podtrzymywanie kultury i tradycji. Opinie w tej kwestii są niemal równo podzielone - prawie tyle samo Polaków zgadza się ze stwierdzeniem, że takie prawo powinno przysługiwać mniejszościom (41%), co wyraża przeciwny pogląd (43%).

Tabela 6

Jak Pan(i) myśli, czy przedstawiciele mniejszości narodowych lub etnicznych powinni:	Ogół badanych			Osoby znające kogoś należącego do mniejszości lub same do nich należące (N = 316)		
	Tak	Nie	Trudno powiedzieć	Tak	Nie	Trudno powiedzieć
	w procentach					
- mieć możliwość nauki swojego języka w szkołach polskich na dodatkowych lekcjach	82	11	7	86	10	4
- mieć możliwość uczenia się w swoim języku	61	29	10	64	30	7
- otrzymywać pomoc finansową od państwa na podtrzymywanie własnej kultury, tradycji	41	43	16	49	39	12
- mieć możliwość porozumiewania się w swoim języku w urzędach lokalnych w miejscowościach, w których mieszkają	37	52	12	34	55	11
- mieć możliwość umieszczania tablic z nazwami miejscowości we własnym języku obok tablic z nazwami polskimi, tam gdzie mieszkają	26	63	11	32	61	7
- być zwolnieni z wymogu przekroczenia progu 5% głosów w skali kraju, aby wejść do Sejmu	18	57	25	23	57	20

Co najmniej połowa badanych jest natomiast przeciwna temu, by mniejszościom narodowym i etnicznym przysługiwały trzy pozostałe wymienione przez nas prawa: możliwość posługiwania się swoim językiem w urzędach lokalnych oraz możliwość umieszczania tablic z nazwami miejscowości we własnym języku obok tablic z nazwami polskimi, a także zwolnienie z wymogu przekroczenia 5-procentowego progu w wyborach do Sejmu. Z największym oporem spotkało się prawo umieszczania tablic z nazwami miejscowości w językach mniejszości - 63% Polaków jest temu przeciwnych. Kwestia uprzywilejowania w wyborach do Sejmu wzbudziła z kolei najwięcej wątpliwości - aż jedna czwarta badanych (25%) nie miała wyrobionego zdania na ten temat. Być może osoby te nie wiedzą, na czym w tym przypadku miałyby polegać przywileje mniejszości.

Osoby znające kogoś należącego do mniejszości lub same do nich należące częściej niż pozostałe zgadzają się na przyznanie mniejszościom narodowym wymienionych wyżej praw (z jednym wszakże wyjątkiem, o którym niżej). Szczególnie dużą różnicę wskazań zaobserwowaliśmy w przypadku możliwości uzyskania pomocy finansowej od państwa na podtrzymywanie własnej kultury i tradycji - wśród osób mających jakieś związki z mniejszościami narodowymi lub etnicznymi odsetek uważających, że taką pomoc należy im zapewnić, jest o 8 punktów wyższy niż wśród ogółu badanych.

Grupa ta wyjątkowo potraktowała jedynie prawo do porozumiewania się w języku mniejszości w urzędach lokalnych w miejscowościach przez te mniejszości zamieszkiwanych. Przeciwnicy tego prawa wśród osób znających przedstawicieli mniejszości są liczniejsi niż wśród ogółu badanych, odpowiednio mniej jest również zwolenników. Może to wynikać z faktu, że znając problemy, z jakimi mniejszości stykają się w życiu codziennym, uważają oni to prawo za stosunkowo mało istotne.

Pozostałe czynniki, takie jak wiek, wykształcenie, wielkość miejsca zamieszkania, a nawet deklarowane poglądy polityczne nie mają wyraźnego wpływu na rozkład odpowiedzi na pytania dotyczące praw mniejszości. Decydujące znaczenie ma więc w tym względzie osobiste doświadczenie badanych.

Stosunek Polaków do mniejszości narodowych lub etnicznych nie jest w pełni jednoznaczny. Jedną z przyczyn tego stanu rzeczy może być niewielka znajomość problematyki mniejszości oraz to, że stanowią one bardzo mały odsetek społeczeństwa.

Polacy zdają się być otwarci na kwestię wielokulturowości - wyraźna większość (71%) przyznaje, że możliwe jest, aby ktoś miał dwie ojczyzny, czuł się związany z dwoma krajami. Również kultywowanie języków mniejszości narodowych czy etnicznych nie budzi sprzeciwu badanych - większość uważa, że mniejszości powinny mieć zapewnioną możliwość uczenia się w swoim języku. Jednak przyznanie prawa do umieszczania tablic z nazwami

miejsowości w językach mniejszości obok tablic z nazwami polskimi czy też do używania tych języków jako pomocniczych w urzędach lokalnych, a więc pozwolenie na zaistnienie ich w sferze publicznej, a nie tylko prywatnej, spotyka się z oporem większości osób biorących udział w badaniu.

Wydaje się, że choć Polacy nie są przeciwni idei egzystowania obok siebie ludzi o odmiennej kulturze i tradycji, to obawiają się konkretnych przejawów takiego sąsiedztwa. Być może dlatego, że obecnie szansa doświadczenia go jest dla większości społeczeństwa minimalna. Jednakże, jak dowodzi tego nasze badanie, ci, którzy mieli okazję poznać przedstawicieli mniejszości zamieszkałych w Polsce, są do nich bardziej pozytywnie nastawieni niż ogół badanych.

Opracowała
Joanna LEWANDOWSKA

A N E K S

Tabela 1. Co, Pana(i) zdaniem, jest konieczne, aby uznać kogoś za Polaka? Proszę wybrać z podanej listy dwie najważniejsze cechy. 1 - Aby on sam czuł się Polakiem; 2 - Aby był obywatelem polskim; 3 - Aby mówił po polsku; 4 - Aby był polskiego pochodzenia - przynajmniej jedno z jego rodziców było Polakiem; 5 - Aby mieszkał na stałe w Polsce; 6 - Aby był katolikiem; 7 - Coś innego

(%)

	1	2	3	4	5	6	7	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Ogółem	69	34	20	25	23	14	2	1	1100
Płeć									
Mężczyźni	66	35	19	26	24	13	2	1	523
Kobiety	71	32	20	24	22	15	1	1	577
Wiek									
18-24 lat	70	40	20	24	21	15	1	0	171
25-34	77	32	21	22	21	7	3	0	209
35-44	77	30	18	29	23	11	2	1	176
45-54	67	32	20	26	26	15	2	1	229
55-64	61	39	22	26	21	19	1	1	134
65 lat i więcej	59	29	18	24	22	21	1	6	181
Miejsce zamieszkania									
Wieś	62	34	18	23	27	17	1	3	399
Miasto do 20 tys.	75	35	20	23	18	11	2	0	136
20-100 tys.	67	30	24	27	23	18	1	0	215
101-500 tys.	72	38	13	31	21	11	2	1	211
501 tys.i więcej mieszk.	79	28	30	21	17	9	3	0	139
Wykształcenie									
Podstawowe	57	33	19	24	28	20	0	4	318
Zasadnicze zawodowe	65	36	20	28	24	13	2	1	279
Średnie	79	33	19	23	19	12	2	0	383
Wyższe	79	31	24	26	17	7	3	0	120
Grupa społ.-zaw. pracujący									
Kadra kier., inteligencja	85	20	28	29	10	5	3	0	68
Prac.umysł.niż.szczebła	85	20	22	25	25	8	4	0	112
Pracownicy fiz.- umysł.	68	42	17	17	22	14	0	0	84
Robotnicy wykwalifikowani	70	43	19	24	22	10	1	0	98
Robotnicy niewykwalifik.	72	31	14	28	14	11	0	7	50
Rolnicy	58	34	21	27	35	14	0	0	58
Pracujący na własny rach.	68	29	19	33	22	11	4	0	27
Bierni zawodowo									
Renciści	60	33	22	18	31	21	1	1	122
Emeryci	58	33	19	28	23	22	1	4	231
Uczniowie i studenci	67	37	16	28	30	11	2	0	67
Bezrobotni	79	37	18	23	16	13	2	0	129
Gospodynie domowe i inni	73	42	20	29	16	13	1	0	54
Pracuje w:									
inst. państw., publicznej	79	28	17	28	22	10	3	1	151
spółce właścicieli									
prywatnych i państwa	77	35	20	17	23	12	3	0	83
sekt. pryw. poza rolnict.	71	33	21	27	21	9	1	1	209
prywatnym gosp. rolnym	62	37	21	29	26	15	0	0	57
Dochody na jedną osobę									
Do 300 zł	68	30	19	30	25	15	1	1	163
301-500	70	39	20	23	17	15	2	0	197
501-900	66	32	17	26	28	16	1	2	257
901-1200	70	30	29	27	16	14	3	0	85
Powyżej 1200 zł	88	22	27	18	17	8	5	1	69
Ocena własnych war. mater.									
Złe	66	35	18	27	23	14	2	1	375
Średnie	68	33	20	25	22	17	1	1	445
Dobre	73	32	22	23	23	9	2	1	278
Udział w prakt. religijnych									
Kilka razy w tygodniu	61	33	19	21	22	35	1	2	110
Raz w tygodniu	66	32	19	27	26	16	1	1	555
1-2 razy w miesiącu	76	35	20	24	16	8	1	2	173
Kilka razy w roku	75	36	22	24	20	8	4	2	178
W ogóle nie uczestniczy	72	35	20	24	20	4	3	1	81
Poglądy polityczne									
Lewica	78	36	20	22	22	10	2	0	138
Centrum	73	34	17	28	25	10	2	0	304
Prawica	69	33	22	24	21	20	2	0	321
Trudno powiedzieć	62	32	20	24	22	15	1	4	334

Tabela 2. Czy jest możliwe, że ktoś czuje się związany jednocześnie z dwoma krajami - ma dwie ojczyzny?

(%)

	Zdecydowa- nie tak	Raczej tak	Raczej nie	Zdecydowa- nie nie	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Ogółem	28	43	15	5	9	1100
Płeć						
Mężczyźni	27	42	16	6	9	523
Kobiety	29	44	14	5	8	577
Wiek						
18-24 lat	36	39	17	4	4	171
25-34	33	50	9	3	5	209
35-44	28	47	15	4	6	176
45-54	26	46	13	8	8	229
55-64	25	40	19	9	7	134
65 lat i więcej	19	33	20	6	23	181
Miejsce zamieszkania						
Wieś	21	44	16	5	14	399
Miasto do 20 tys.	30	41	14	7	7	136
20-100 tys.	29	41	16	9	6	215
101-500 tys.	29	46	14	3	8	211
501 tys. i więcej mieszk.	41	40	12	4	2	139
Wykształcenie						
Podstawowe	16	35	21	8	20	318
Zasadnicze zawodowe	24	48	15	5	8	279
Średnie	35	45	11	5	3	383
Wyższe	45	42	10	3	0	120
Grupa społ.-zaw. pracujący						
Kadra kier., inteligencja	50	43	3	2	3	68
Prac.umysł.niż.szczebła	36	46	14	2	3	112
Pracownicy fiz.- umysł.	35	51	8	3	3	84
Robotnicy wykwalifikowani	33	43	13	5	6	98
Robotnicy niewykwalifik.	28	49	14	2	7	50
Rolnicy	14	50	18	9	8	58
Pracujący na własny rach.	31	47	13	9	0	27
Bierni zawodowo						
Renciści	16	39	16	10	19	122
Emeryci	23	34	20	6	16	231
Uczniowie i studenci	39	31	23	3	3	67
Bezrobotni	22	52	10	6	9	129
Gospodynie domowe i inni	25	45	20	6	6	54
Pracuje w:						
inst. państw., publicznej	38	43	12	2	4	151
spółce właścicieli						
prywatnych i państwa	21	57	13	5	4	83
sekt. pryw. poza rolnict.	39	43	10	4	4	209
prywatnym gosp. rolnym	13	48	24	9	6	57
Dochody na jedną osobę						
Do 300 zł	26	46	16	7	5	163
301-500	26	41	22	3	9	197
501-900	28	42	13	8	9	257
901-1200	31	49	15	4	1	85
Powyżej 1200 zł	34	47	12	3	5	69
Ocena własnych war. mater.						
Złe	25	41	17	7	10	375
Średnie	28	43	14	5	11	445
Dobre	31	46	14	5	4	278
Udział w prakt. religijnych						
Kilka razy w tygodniu	31	35	21	4	9	110
Raz w tygodniu	25	45	15	6	9	555
1-2 razy w miesiącu	28	45	14	4	9	173
Kilka razy w roku	31	45	12	4	9	178
W ogóle nie uczestniczy	36	32	14	9	9	81
Poglądy polityczne						
Lewica	37	44	10	3	5	138
Centrum	29	47	15	4	4	304
Prawica	32	43	14	7	4	321
Trudno powiedzieć	20	39	17	6	19	334

Tabela 3. Czy zna Pan(i) osoby należące do mniejszości narodowych lub etnicznych albo sam(a) jest taką osobą? 1 - Tak, znam takie osoby, i sam(a) do nich należę; 2 - Tak, znam takie osoby; 3 - Nie, nie znam takich osób (%)

	1	2	3	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Ogółem	2	27	70	1	1100
Płeć					
Mężczyźni	2	29	67	2	523
Kobiety	2	25	72	2	577
Wiek					
18-24 lat	2	27	70	2	171
25-34	4	27	69	0	209
35-44	2	27	69	2	176
45-54	1	30	68	1	229
55-64	2	24	72	1	134
65 lat i więcej	1	22	72	4	181
Miejsce zamieszkania					
Wieś	3	23	73	1	399
Miasto do 20 tys.	3	29	67	1	136
20-100 tys.	1	27	71	0	215
101-500 tys.	2	28	67	3	211
501 tys.i więcej mieszk.	2	33	64	1	139
Wykształcenie					
Podstawowe	1	21	75	4	318
Zasadnicze zawodowe	2	23	74	1	279
Średnie	2	31	66	1	383
Wyższe	4	38	58	0	120
Grupa społ.-zaw. pracujący					
Kadra kier., inteligencja	2	36	63	0	68
Prac.umysł.niż.szczebla	2	26	69	2	112
Pracownicy fiz.- umysł.	1	30	67	2	84
Robotnicy wykwalifikowani	7	25	69	0	98
Robotnicy niewykwalifik.	3	22	73	2	50
Rolnicy	2	17	82	0	58
Pracujący na własny rach.	0	48	52	0	27
Bierni zawodowo					
Renciści	2	15	80	3	122
Emeryci	2	25	70	3	231
Uczniowie i studenci	0	36	63	1	67
Bezrobotni	2	32	64	1	129
Gospodynie domowe i inni	0	26	74	0	54
Pracuje w:					
inst. państw., publicznej	6	24	68	2	151
spółce właścicieli					
prywatnych i państwa	2	24	74	0	83
sekt. pryw. poza rolnict.	0	33	66	1	209
prywatnym gosp. rolnym	2	14	85	0	57
Dochody na jedną osobę					
Do 300 zł	4	21	74	1	163
301-500	0	24	76	0	197
501-900	4	26	69	2	257
901-1200	2	44	54	0	85
Powyżej 1200 zł	2	31	63	4	69
Ocena własnych war. mater.					
Złe	2	24	71	2	375
Średnie	2	27	70	1	445
Dobre	2	29	67	2	278
Udział w prakt. religijnych					
Kilka razy w tygodniu	4	23	70	3	110
Raz w tygodniu	2	23	74	2	555
1-2 razy w miesiącu	3	28	69	0	173
Kilka razy w roku	0	35	63	1	178
W ogóle nie uczestniczy	2	38	59	1	81
Poglądy polityczne					
Lewica	2	34	64	0	138
Centrum	2	34	64	1	304
Prawica	3	25	70	1	321
Trudno powiedzieć	2	18	77	3	334

Tabela 4. Proszę powiedzieć, czy zgadza się Pan(i) czy też nie zgadza ze stwierdzeniem, że osoby mieszkające na stałe w Polsce, które nie są Polakami, powinny jak najszybciej przyjąć polską kulturę i język jako własne?

(%)

	Zdecydowa- nie się zgadzam	Raczej się zgadzam	Raczej się nie zgadzam	Zdecydowa- nie się nie zgadzam	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Ogółem	14	32	32	10	12	1099
Płeć						
Mężczyźni	15	32	31	11	11	522
Kobiety	14	32	33	8	13	577
Wiek						
18-24 lat	8	37	38	10	7	171
25-34	12	27	37	15	9	209
35-44	15	32	29	13	11	176
45-54	16	30	35	8	10	229
55-64	21	32	28	6	12	133
65 lat i więcej	15	34	23	3	24	181
Miejsce zamieszkania						
Wieś	15	34	26	6	18	399
Miasto do 20 tys.	14	35	28	9	14	136
20-100 tys.	19	32	35	6	9	215
101-500 tys.	11	32	36	13	8	211
501 tys.i więcej mieszk.	12	21	43	19	4	139
Wykształcenie						
Podstawowe	18	38	21	3	21	318
Zasadnicze zawodowe	18	33	28	7	14	279
Średnie	11	30	41	12	5	383
Wyższe	7	20	44	24	4	120
Grupa społ.-zaw. pracujący						
Kadra kier., inteligencja	4	19	43	26	8	68
Prac.umysł.niż.szczebła	12	27	38	16	7	112
Pracownicy fiz.- umysł.	19	28	32	13	8	84
Robotnicy wykwalifikowani	11	40	33	9	7	98
Robotnicy niewykwalifik.	13	35	33	3	15	50
Rolnicy	11	27	33	6	22	58
Pracujący na własny rach.	14	30	39	12	4	27
Bierni zawodowo						
Renciści	21	45	16	5	13	121
Emeryci	18	30	28	5	20	231
Uczniowie i studenci	5	41	35	13	7	67
Bezrobotni	17	27	38	7	10	129
Gospodynie domowe i inni	14	30	38	10	8	54
Pracuje w:						
inst. państw., publicznej	11	25	37	16	11	151
spółce właścicieli						
prywatnych i państwa	14	41	29	11	5	83
sekt. pryw. poza rolnict.	14	31	36	11	8	209
prywatnym gosp. rolnym	10	26	39	8	17	57
Dochody na jedną osobę						
Do 300 zł	14	35	37	4	9	163
301-500	19	38	30	5	8	196
501-900	17	29	37	8	9	257
901-1200	11	23	34	21	10	85
Powyżej 1200 zł	2	32	31	28	6	69
Ocena własnych war. mater.						
Złe	17	32	31	8	12	375
Średnie	16	35	30	6	13	444
Dobre	9	27	37	16	11	278
Udział w prakt. religijnych						
Kilka razy w tygodniu	18	36	28	6	11	110
Raz w tygodniu	16	33	30	7	14	555
1-2 razy w miesiącu	14	30	34	11	11	173
Kilka razy w roku	11	31	36	11	10	178
W ogóle nie uczestniczy	6	27	43	17	7	81
Poglądy polityczne						
Lewica	10	38	32	14	5	138
Centrum	13	32	35	10	11	304
Prawica	18	28	37	12	5	321
Trudno powiedzieć	14	34	25	4	23	333

Tabela 5. Proszę powiedzieć, czy zgadza się Pan(i) czy też nie zgadza ze stwierdzeniem, że Polacy mieszkający na stałe w innych krajach niż Polska powinni jak najszybciej przyjąć kulturę i język tych krajów jako własne?
(%)

	Zdecydowa- nie się zgadzam	Raczej się zgadzam	Raczej się nie zgadzam	Zdecydowa- nie się nie zgadzam	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Ogółem	8	24	35	18	15	1099
Płeć						
Mężczyźni	8	24	34	18	16	522
Kobiety	7	24	37	17	15	577
Wiek						
18-24 lat	8	21	36	25	9	171
25-34	6	20	42	21	11	209
35-44	11	21	38	17	13	176
45-54	9	26	35	18	12	229
55-64	10	27	30	15	18	133
65 lat i więcej	2	28	29	9	32	181
Miejsce zamieszkania						
Wieś	7	30	31	12	20	399
Miasto do 20 tys.	9	22	37	17	15	136
20-100 tys.	8	23	40	16	13	215
101-500 tys.	6	18	40	21	14	211
501 tys.i więcej mieszk.	9	19	34	32	6	139
Wykształcenie						
Podstawowe	8	30	25	9	27	318
Zasadnicze zawodowe	10	27	35	14	15	279
Średnie	7	19	41	25	8	383
Wyższe	3	14	49	28	6	120
Grupa społ.-zaw. pracujący						
Kadra kier., inteligencja	7	10	52	22	9	68
Prac.umysł.niż.szczebła	3	20	42	28	7	112
Pracownicy fiz.- umysł.	15	21	35	22	7	84
Robotnicy wykwalifikowani	8	26	31	20	16	98
Robotnicy niewykwalifik.	7	30	37	11	16	50
Rolnicy	6	24	38	9	23	58
Pracujący na własny rach.	14	15	40	27	3	27
Bierni zawodowo						
Renciści	7	42	23	10	18	121
Emeryci	6	24	30	14	26	231
Uczniowie i studenci	9	21	36	28	6	67
Bezrobotni	10	20	41	16	13	129
Gospodynie domowe i inni	10	19	42	17	12	54
Pracuje w:						
inst. państw., publicznej	6	17	42	23	13	151
spółce właścicieli						
prywatnych i państwa	9	30	37	14	9	83
sekt. pryw. poza rolnict.	11	21	35	24	9	209
prywatnym gosp. rolnym	4	20	44	13	18	57
Dochody na jedną osobę						
Do 300 zł	9	24	42	11	14	163
301-500	7	27	33	20	12	196
501-900	8	22	39	18	13	257
901-1200	7	23	28	32	10	85
Powyżej 1200 zł	4	19	48	19	10	69
Ocena własnych war. mater.						
Złe	7	27	30	16	20	375
Średnie	9	25	35	16	15	444
Dobre	7	16	45	23	9	278
Udział w prakt. religijnych						
Kilka razy w tygodniu	9	32	29	17	13	110
Raz w tygodniu	7	24	36	15	19	555
1-2 razy w miesiącu	10	22	31	22	14	173
Kilka razy w roku	9	22	37	22	10	178
W ogóle nie uczestniczy	4	19	52	16	9	81
Poglądy polityczne						
Lewica	7	30	34	18	12	138
Centrum	7	21	41	19	12	304
Prawica	10	23	38	22	8	321
Trudno powiedzieć	7	24	29	13	27	333

Tabela 6. Proszę powiedzieć, czy zgadza się Pan(i) czy też nie zgadza ze stwierdzeniem, że dobrze jest, kiedy w jednym państwie mieszkają ludzie jednej narodowości?
(%)

	Zdecydowa- nie się zgadzam	Raczej się zgadzam	Raczej się nie zgadzam	Zdecydowa- nie się nie zgadzam	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Ogółem	22	34	28	6	10	1099
Płeć						
Mężczyźni	24	36	26	5	9	522
Kobiety	20	33	30	7	10	577
Wiek						
18-24 lat	14	33	37	8	7	171
25-34	18	30	36	6	10	209
35-44	20	33	29	10	8	176
45-54	28	35	23	6	8	229
55-64	24	41	24	4	7	133
65 lat i więcej	26	37	20	2	16	181
Miejsce zamieszkania						
Wieś	22	34	25	6	13	399
Miasto do 20 tys.	19	35	25	7	15	136
20-100 tys.	23	37	31	3	6	215
101-500 tys.	19	34	33	8	6	211
501 tys.i więcej mieszk.	28	31	30	9	2	139
Wykształcenie						
Podstawowe	22	41	19	3	14	318
Zasadnicze zawodowe	25	34	25	5	11	279
Średnie	21	30	34	8	6	383
Wyższe	18	31	40	10	1	120
Grupa społ.-zaw. pracujący						
Kadra kier., inteligencja	17	24	41	16	2	68
Prac.umysł.niż.szczębla	19	29	39	7	6	112
Pracownicy fiz.- umysł.	22	39	25	4	10	84
Robotnicy wykwalifikowani	21	32	27	4	16	98
Robotnicy niewykwalifik.	18	40	23	11	9	50
Rolnicy	19	37	24	6	14	58
Pracujący na własny rach.	23	47	22	8	0	27
Bierni zawodowo						
Renciści	32	37	20	3	8	121
Emeryci	23	37	25	3	12	231
Uczniowie i studenci	12	32	41	11	4	67
Bezrobotni	23	35	26	7	8	129
Gospodynie domowe i inni	23	24	34	8	10	54
Pracuje w:						
inst. państw., publicznej	17	34	36	5	8	151
spółce właścicieli						
prywatnych i państwa	32	34	23	7	4	83
sekt. pryw. poza rolnict.	17	33	31	9	11	209
prywatnym gosp. rolnym	20	35	29	6	10	57
Dochody na jedną osobę						
Do 300 zł	25	38	23	6	8	163
301-500	26	34	30	5	6	196
501-900	24	34	29	5	7	257
901-1200	20	36	33	7	4	85
Powyżej 1200 zł	14	29	43	12	3	69
Ocena własnych war. mater.						
Złe	24	33	25	7	11	375
Średnie	21	39	28	4	8	444
Dobre	20	29	33	9	9	278
Udział w prakt. religijnych						
Kilka razy w tygodniu	27	35	23	5	10	110
Raz w tygodniu	23	34	27	6	10	555
1-2 razy w miesiącu	15	40	32	5	8	173
Kilka razy w roku	24	26	34	7	9	178
W ogóle nie uczestniczy	17	41	24	12	6	81
Poglądy polityczne						
Lewica	19	35	29	9	8	138
Centrum	22	33	32	7	6	304
Prawica	24	34	32	7	4	321
Trudno powiedzieć	21	35	21	4	19	333

Tabela 7. Proszę powiedzieć, czy zgadza się Pan(i) czy też nie zgadza ze stwierdzeniem, że dobrze jest mieć za sąsiadów ludzi, których kultura i tradycja różnią się od polskiej?

(%)

	Zdecydowa- nie się zgadzam	Raczej się zgadzam	Raczej się nie zgadzam	Zdecydowa- nie się nie zgadzam	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Ogółem	13	40	22	4	21	1099
Płeć						
Mężczyźni	13	41	22	5	19	522
Kobiety	12	40	21	4	24	577
Wiek						
18-24 lat	16	46	19	4	16	171
25-34	17	45	18	3	18	209
35-44	15	37	21	7	20	176
45-54	9	42	24	7	18	229
55-64	11	35	28	3	23	133
65 lat i więcej	8	34	22	2	35	181
Miejsce zamieszkania						
Wieś	11	40	20	4	25	399
Miasto do 20 tys.	17	37	17	6	23	136
20-100 tys.	12	43	25	4	17	215
101-500 tys.	10	37	24	4	24	211
501 tys.i więcej mieszk.	18	45	20	6	12	139
Wykształcenie						
Podstawowe	9	39	20	2	30	318
Zasadnicze zawodowe	14	37	19	8	22	279
Średnie	13	45	24	4	14	383
Wyższe	19	36	23	3	19	120
Grupa społ.-zaw. pracujący						
Kadra kier., inteligencja	21	30	31	0	18	68
Prac.umysł.niż.szczebła	7	45	21	5	22	112
Pracownicy fiz.- umysł.	19	43	18	8	12	84
Robotnicy wykwalifikowani	16	45	15	5	20	98
Robotnicy niewykwalifik.	14	41	15	10	20	50
Rolnicy	8	41	25	0	26	58
Pracujący na własny rach.	6	32	34	7	21	27
Bierni zawodowo						
Renciści	10	42	23	3	23	121
Emeryci	10	33	25	3	30	231
Uczniowie i studenci	16	47	17	4	16	67
Bezrobotni	18	45	15	6	15	129
Gospodynie domowe i inni	5	41	25	9	19	54
Pracuje w:						
inst. państw., publicznej	13	42	19	5	21	151
spółce właścicieli						
prywatnych i państwa	13	42	19	7	19	83
sekt. pryw. poza rolnict.	14	43	21	5	17	209
prywatnym gosp. rolnym	10	35	31	2	23	57
Dochody na jedną osobę						
Do 300 zł	12	49	15	7	17	163
301-500	14	43	22	5	17	196
501-900	12	36	27	5	20	257
901-1200	19	38	20	5	18	85
Powyżej 1200 zł	14	38	31	2	15	69
Ocena własnych war. mater.						
Złe	12	38	18	6	26	375
Średnie	12	41	24	3	20	444
Dobre	14	41	22	4	18	278
Udział w prakt. religijnych						
Kilka razy w tygodniu	13	41	19	4	24	110
Raz w tygodniu	11	39	23	5	22	555
1-2 razy w miesiącu	12	36	22	3	27	173
Kilka razy w roku	17	44	20	5	15	178
W ogóle nie uczestniczy	15	48	16	6	15	81
Poglądy polityczne						
Lewica	16	49	18	5	12	138
Centrum	17	40	21	6	16	304
Prawica	12	42	27	4	15	321
Trudno powiedzieć	8	35	19	4	36	333

Tabela 8. Liczba wymienianych mniejszości narodowych i etnicznych

	Średnia	Liczba osób
Ogółem	2.8	1100
Płeć		
Mężczyźni	3.0	523
Kobiety	2.6	577
Wiek		
18-24 lat	2.9	171
25-34	2.9	209
35-44	3.0	176
45-54	2.9	229
55-64	2.9	134
65 lat i więcej	2.5	181
Miejsce zamieszkania		
Wieś	2.3	399
Miasto do 20 tys.	2.8	136
20-100 tys.	3.1	215
101-500 tys.	3.1	211
501 tys. i więcej mieszk.	3.5	139
Wykształcenie		
Podstawowe	2.2	318
Zasadnicze zawodowe	2.5	279
Średnie	3.3	383
Wyższe	3.8	120
Grupa społ.-zaw. pracujący		
Kadra kier., inteligencja	3.7	68
Prac. umysł. niż. szczebla	3.3	112
Pracownicy fiz.- umysł.	2.9	84
Robotnicy wykwalifikowani	2.8	98
Robotnicy niewykwalifik.	2.5	50
Rolnicy	2.1	58
Pracujący na własny rach.	3.5	27
Bierni zawodowo		
Renciści	2.5	122
Emeryci	2.7	231
Uczniowie i studenci	3.3	67
Bezrobotni	2.5	129
Gospodynie domowe i inni	2.7	54
Pracuje w:		
inst. państw., publicznej	3.1	151
spółce właścicieli		
prywatnych i państwa	3.3	83
sekt. pryw. poza rolnict.	3.0	209
prywatnym gosp. rolnym	2.2	57
Dochody na jedną osobę		
Do 300 zł	2.4	163
301-500	2.6	197
501-900	3.0	257
901-1200	3.7	85
Powyżej 1200 zł	3.8	69
Ocena własnych war. mater.		
Złe	2.7	375
Średnie	2.7	445
Dobre	3.1	278
Udział w prakt. religijnych		
Kilka razy w tygodniu	2.5	110
Raz w tygodniu	2.6	555
1-2 razy w miesiącu	3.0	173
Kilka razy w roku	3.2	178
W ogóle nie uczestniczy	3.2	81
Poglądy polityczne		
Lewica	3.1	138
Centrum	3.2	304
Prawica	3.2	321
Trudno powiedzieć	2.0	334